

Atzinuma ziņojums, kā uzlabot mazo, vidējo un perifēro pilsētu līdzdalību Eiropas pilsētvides politikas izstrādē

EURE projekta partneru ieguldījums efektīvākas pilsētu politikas veidošanā

2021. gada aprīlis

Eixo Atlântico ekspertu grupas sagatavotais projekts iesniegšanai EURE ekspertu grupas novērtēšanā

Atbalstīt lielāko daļu mazo, vidējo un perifēro pilsētu

Par policentrismu pilsētpolitikas un kohēzijas politikas centrā

No pilsētas dzīves uz humānāku dzīvi

Kopsavilkums

1	Ziņojuma konteksts un mērķis	4
2	EURE projekta partneru mērķis	5
3	EURE projekta partneru ieteikumi	6

Šis ziņojums atspoguļo autoru viedokli; par šī materiāla saturu atbild tikai un vienīgi autori. Programmas iestādes vai Eiropas Komisija nav atbildīgas par tajā ietvertās informācijas iespējamo izmantošanu.

Ziņojums par mazo, vidējo un perifēro pilsētu viedokli par pilsētpolitikas prioritātēm – Tehniskais atbalsts galvenajiem secinājumiem un ieteikumiem

Sagatavojuši EURE partneru ekspertu komanda:

Uzvārds	Vārds	EURE partneris
• Prado	Martins [Martin]	Eixo Atlântico
• Palma-Andress [Palma-Andres]	Hosē [José]	
• Kabanans [Cabanans]	Marta	
• Penja Penabads [Peña Penabad]	Hosē [José]	
• Soeiro	Hosē [José]	
• Bresans [Bressan]	Masimo [Massimo]	ASEV
• Lakatosa [Lakatos]	Simina	Municipiul Alba Iulia
• Cirstoju [Cirstoiu]	Aleksandra Andrea	
• Skwareka [Skwarek]	Dorota	Lubelskie Wolewódtwo
• Bžozovijs [Brzozowy]	Andžejs [Andrzej]	
• Kžizanovska-Orlika [Krzyzanowska - Orlik]	Anna	
• Bredžova [Brejchová]	Eva	Pilzenes pilsētas Eiropas projektu koordinācijas departaments (
• Kubickova [Kubicková]	Markēta [Markéta]	
• Sirovātkova [Syravátková]	Veronika	
• Lembo	Frančesko [Francesco]	ACR+ – Pilsētu un reģionu asociācija ilgtspējīgai resursu pārvaldībai
• Lisai	Serena	
• Danko	Aleksics [Aleksic]	
• Dibuā [Dubois]	Gvenaēle [Gwenaelle]	Atlantijas okeāna pilsētas
• Oliveira	Adelīne [Adeline]	
• Skudra	Sabīne	Rīgas domes Pilsēta attīstības departaments

1 | Ziņojuma konteksts un mērķis

2019. gada 11. jūlijā Santjago de Kompostelā (Spānijā) notikušajā projekta atklāšanas sanāksmē EURE projekta partneri, ko finansē Interreg Europe, nolēma sagatavot divus papildinošus ziņojumus kā papildu nodevumus projekta ietvaros. Viens no šiem diviem dokumentiem ir **atzinuma ziņojums par mazo, vidējo un perifēro pilsētu nostāju attiecībā uz pilsētpolitikas prioritātēm**

Tas būtu vienkāršs dokuments, ko eksperti sagatavotu, kamēr viņi strādā pie kopīgā ziņojuma¹ un reģionālajiem ziņojumiem par pašreizējo stāvokli, izmantojot viņu regulāro sanāksmju priekšrocības. Nobeigumā būtu jāiekļauj nodaļa "Secinājumi un ieteikumi". Šis dokuments **būtu adresēts politikas veidotājiem**, lai tie to analizētu, un tā pamatā būtu zināšanas un pieredzes apmaiņa starp partneriem. To izstrādātu eksperti, bet galīgo versiju, jo īpaši politiskos vēstījumus, apstiprinātu EURE Koordinācijas komitejas locekļi.

Lai sagatavotu šo ziņojumu, partneri analizēja savu pilsētu lomu Eiropas pilsētpolitikas definīcijā (ja tāda ir), kā arī Eiropas pilsētpolitikas ietekmi uz tām. Galvenais jautājums, uz kuru projekta partneri centās atbildēt – kā viņi jūtas attiecībā uz savu pārstāvību Eiropas līmenī un dažādās komitejās, programmās un prioritātēs. Ir svarīgi paturēt prātā, ka demogrāfiskās problēmas, ar kurām pašlaik saskaras Eiropa, ir īpaši saistītas ar teritorijām ar zemu iedzīvotāju blīvumu, kurās mazām, vidēji lielām un perifērām pilsētām var būt nozīmīga loma attiecībā uz sabiedrisko pakalpojumu sniegšanu iedzīvotājiem. Vai šī loma tiek ņemta vērā?

Pamatjautājums, uz kuru jāatbild – kā **uzlabot mazo, vidējo un perifēro pilsētu klātbūtni Eiropas pilsētvides politikas definīcijā** un to līdzdalību līdzekļu piešķiršanā, kas saskaņā ar topošās ERAF regulas 7. panta ekvivalentu piešķirti pilsētvides politikai, lai nodrošinātu, ka tās prioritātes atbilst arī šo pilsētu vajadzībām?

Mazajām, vidējām un perifērām pilsētām parasti ir mazāki ekonomiskie resursi nekā lielajām pilsētām. To iedzīvotāji novoco (jo jaunieši pārceļas uz lielajām pilsētām, kas piedāvā pievilcīgākas darba iespējas), un tāpēc pieaug to vajadzības pēc sabiedriskajiem pakalpojumiem. Tomēr mazās pilsētas (mazāk nekā 50 000 iedzīvotāju) nav tiesīgas saņemt ERAF regulas 8. pantā (Inovatīvas darbības pilsētās) paredzētos līdzekļus. ERAF regulas 7. pantā paredzētie līdzekļi, kas piešķirti pilsētpolitikai, **tagad galvenokārt ir paredzēti lielajām pilsētām, bet mazākām pilsētām tie nav pieejami** (lai gan dažām valstīm, piemēram, Spānijai, ir izdevies atrast iespējas iekļaut mazākas pilsētas, ievērojot dažus īpašus nosacījumus). Šim dokumentam būtu jāsniedz norādes par **mazo, vidējo un perifēro pilsētu turpmāko lomu pilsētpolitikas prioritāšu noteikšanā un ERAF līdzekļu izmantošanā**. Piemēram, Ļubļinas vojevodistes iestādes plāno 2021.–27. gadam iekļaut 16 ITI, kas attiecas uz mazo un vidēji lielo pilsētu funkcionālajām zonām.

Atzinuma ziņojums par mazo, vidējo un perifēro pilsētu nostāju attiecībā uz pilsētpolitikas prioritātēm ir sadalīts divās savstarpēji papildinošās publikācijās, kas viena otru papildina, bet ir atšķirīgas:

- Kopsavilkuma dokuments ar EURE projekta partneru galvenajiem secinājumiem un ieteikumiem, kas strukturēts un paredzēts pilsētu politikas veidotājiem, un
- Ziņojums (arī vispārīgs), kas apraksta galveno secinājumu un ieteikumu tehnisko pamatojumu.

¹ Labāka un ilgtspējīga dzīves kvalitātei Eiropas pilsētās – EURE kopīgais ziņojums par to, kā tiek izmantoti ERAF regulas 7. pantā paredzētie līdzekļi pilsētpolitikas attīstībai un kā tos var uzlabot

2 | EURE projekta partneru mērķis

Eiropā ir daudz dažādu mazo, vidējo un lielo pilsētu. Tās ir policentriskas pilsētvides sistēmas daļa un funkcionālās zonas ar atšķirīgu potenciālu un izaicinājumiem. Eiropas pilsētas ir vairāk nekā tikai blīvi izvietotas apbūves struktūras; tās nodrošina arī kultūras, sociālo, ekoloģisko un ekonomisko mijiedarbību. Lielākā daļa pilsētu ir unikāli, vēsturiski izveidojušies centri ar izcilu kultūras vērtību, kas veido Eiropas pilsētu mantojumu un iedzīvotāju identitāti. Tādējādi kultūra ir jebkuras ilgtspējīgas pilsētvides attīstības pamatā, tostarp apbūves un cita kultūras mantojuma saglabāšana un attīstība.

Pilsētas ir plurālisma, radošuma un solidaritātes vietas.

Jaunā Leipcigas harta

Saskaņā ar pētījumu "Pilsētas pasaulē", ko kopīgi izstrādājušas ESAO un Eiropas Komisija, iedzīvotāju skaits pilsētās ar vairāk nekā 50 000 iedzīvotāju pēdējo 40 gadu laikā ir vairāk nekā divkāršojies – no 1,5 miljardiem 1975. gadā līdz 3,5 miljardiem 2015. gadā. Tiek prognozēts, ka līdz 2050. gadam to skaits sasniegs 5 miljardus.

24,2% Eiropas iedzīvotāju dzīvo mazās, vidējās un perifērijas pilsētās, kurās ir no 5000 līdz 50 000 iedzīvotāju. Kopējais šādu pilsētu skaits Eiropā ir 8350. Šīm pilsētām ir svarīga ekonomiskā un sociālā nozīme – tās ir nodarbinātības, sabiedrisko un privāto pakalpojumu, vietējā transporta centri, kā arī vietējie un reģionālie zināšanu, jaunrades, inovāciju un infrastruktūras centri lielai daļai Eiropas iedzīvotāju.

Eiropas Savienībai nav īstas kopējas pilsētu politikas. Eiropas pilsētprogramma un Eiropas strukturālie un investīciju fondi, izmantojot pašreizējās ERAF regulas 7. pantu, ir mazinājuši šo trūkumu, un ar tās palīdzību Komisija ir centusies veicināt loģiskus modeļus kopējai pieejai.

ES pilsētprogrammā ir atzīts, ka visu lielumu pilsētu teritorijas var veicināt izaugsmi, radīt darba vietas iedzīvotājiem un uzlabot Eiropas konkurētspēju globalizētā ekonomikā. ES nav īpašas politikas mazām un vidējām pilsētām, uz kurām ERAF 7. un 8. pants gandrīz neattiecas (jo īpaši uz mazākajām pilsētām).

EURE projekta partneri nolēma sagatavot Atzinuma ziņojumu par mazo, vidējo un perifēro pilsētu nostāju attiecībā uz pilsētpolitikas prioritātēm, tostarp par to ieguldījumu koncepcijās, kas jāpieņem ES pilsētprogrammā un Eurostat.

EURE projekta partnerībā piedalās pilsētas no dažādām ES dalībvalstīm, ar dažāda veida administratīvo organizāciju valsts, reģionālajā un vietējā līmenī. To kopējais organizācijas veids balstās uz pašvaldību un pilsētu līmeņiem.

Pamatojoties uz savu konkrēto pieredzi, EURE projekta partneri cenšas veicināt mazo, vidējo un perifēro pilsētu klātbūtnes uzlabošanu Eiropas pilsētvides politikas definēšanā.

3 | EURE projekta partneru ieteikumi

EURE projekta partneri, kuru mērķis ir uzlabot mazo un vidējo pilsētu klātbūtni Eiropas pilsētvides politikā definīcijā un to līdzdalību ERAF regulas 7. panta ietvaros piešķirtajos līdzekļos, iesaka:

01. *Veicināt mazo, vidēji lielo un perifēro pilsētu efektīvu līdzdalību ES pilsētvides politikā, lai stiprinātu policentrismu, kā arī atbilstoši definēt šīs pilsētas atkarībā no teritorijas, kurā tās atrodas;*
02. *Nodrošināt atklātu sabiedrības līdzdalību vietējās pārvaldes iestāžu darbā, izstrādājot, īstenojot, uzraugot un novērtējot pilsētu stratēģijas un pilsētpolitiku kopumā;*
03. *Integrēta ilgtspējīga pilsētu attīstība pakāpeniski jāorientē uz funkcionālām pilsētu teritorijām un policentriskām pilsētu sistēmām;*
04. *Veicināt dalībvalstu lielāku iesaistīšanos politiskajā un finansiālajā decentralizācijā vietējās pārvaldes jomā;*
05. *Piešķirt lielāku nozīmi stratēģiskajai plānošanai, sagatavojot programmas instrumentus pilsētpolitikas īstenošanai un valsts ieguldījumiem kopumā;*
06. *Veicināt pilsētu un vienību teritoriālo un tematisko apvienošanu, lai kopīgi izstrādātu ilgtspējīgas pilsētu attīstības politiku, izmantojot integrētas teritoriālās stratēģijas;*
07. *Pilsētu funkcionālās teritorijas ilgtspējīgai pilsētu attīstībai var un tām vajadzētu pārsniegt administratīvās robežas, veidojot dažādas pilsētu funkcijas, policentriskas teritoriālās sistēmas un ciešākas teritoriālās savstarpējās attiecības;*
08. *Veicināt decentralizēto iestāžu veikspējas uzlabošanu un ERAF pārvaldības vienkāršošanu un nodrošināt, ka tiek palielināti pilsētpolitikai piešķirtie ERAF līdzekļi;*
09. *Aprites ekonomika būtu jāiekļauj Eiropas pilsētvides politikā attiecībā uz mazām, vidēji lielām un perifērām pilsētām;*
10. *Tāpat kā pandēmijas laikā, pilsētām būtu jāuzņemas izšķiroša loma sociālekonomiskajā atjaunošanā pēc Covid.*

01. *Veicināt mazo, vidējo un perifēro pilsētu efektīvu līdzdalību ES pilsētpolitikā, lai stiprinātu policentrismu, kā arī šo pilsētu atbilstošu definīciju atkarībā no teritorijas, kurā tās atrodas.*

Pēdējos gados dominējošais ekonomiskās attīstības modelis ir veicinājis iedzīvotāju koncentrēšanos lielajās metropolēs un arvien mazākās teritorijās, kurās ir izveidojies pieprasījums pēc kvalificētākām darba vietām. Šī pārmērīgā iedzīvotāju koncentrācija nav galvenais cēlonis epidēmijas uzliesmojumam, bet tā, iespējams, bija galvenais iemesls, kāpēc situācija ir tik strauji attīstījusies.

Šīs krīzes beigās mēs neatgriezīsimies sākuma punktā. Nākotnes konteksts noteikti būs pavisam cits.

Mazās, vidējās un perifērās pilsētas ir viens no attīstības virzītājspēkiem – tās veicina ekonomisko un sociālo inovāciju: sekmē jaunu uzņēmējdarbības iniciatīvu rašanos, nodrošina iekārtas un pakalpojumus, atbalsta atpūtas un kultūras pasākumus, veicina informācijas izplatīšanu, aglomerācijas ekonomiku un kritisko dimensiju. Demogrāfiskās situācijas pārvarēšana lielā mērā ir atkarīga no pilsētu centru spējas palielināt resursus un iespējas, izveidot iniciatīvas un pasākumus, piesaistīt un noturēt iedzīvotājus.

Dažās Eiropas teritorijās iedzīvotāju skaits ir mazāks par 20 000, un tās nav varējušas piekļūt Eiropas finansējumam, kas domāts pilsētu stratēģijām, lai gan patiesībā tās ir lielāku teritoriju centrālie mezgli – šīs lielākās teritorijas veido pilsētas ar vairāk nekā 20 000 iedzīvotāju, ko veido izklaidētu un nesaistītu vai blakusesošu kodolu sistēma.

Šķiet saprātīgi iekļaut šo realitāti pilsētu stratēģijās un nodrošināt ERAF fondu finansējumu tiem apdzīvotajiem centriem, kas nerasniedz 20 000 iedzīvotāju sliekšni. Īpaši svarīga ir to loma kā lielu lauku apvidu virzītājspēkiem un to nozīme šo teritoriju nodrošināšanā ar iekārtām, infrastruktūru un pakalpojumiem, kas novērš šo lauku teritoriju iedzīvotāju skaita samazināšanos. Šo realitāti nedrīkst atstāt novārtā stratēģijas izstrādes procesā.

Šajā kontekstā ir jādefinē jēdziena "mazās, vidējās pilsētas" konceptuālais ietvars, pamatojoties uz teritoriju, kurā tās atrodas, un to administratīvo organizāciju. Ņemot vērā Eiropas neviendabīgumu, nav iespējams izveidot vienotu koncepciju.

Piemērojot ERAF pilsētvides asis, būtu jāspēj nošķirt šie īpašie pilsētu apstākļi, piemēram, starp vidējām, mazām pilsētām un lielpilsētu teritorijām, kurās risinājumi nevar būt identiski.

02. *Nodrošināt atklātu sabiedrības līdzdalību vietējās pārvaldes iestāžu darbā, izstrādājot, īstenojot, uzraugot un novērtējot pilsētu stratēģijas un pilsētpolitiku kopumā.*

Pilsētvides politika šobrīd ir viena no galvenajām Kohēzijas politikas reakcijām uz Eiropas teritoriju harmonisku attīstību. Tomēr to nevar uzskatīt par politiku, kuras mērķis ir tikai lielās metropoles un lielpilsētu reģioni. Pilsētu sistēmas stimulēšanai jābalstās uz saliedēta un vienota mazo un vidēja lieluma pilsētu tīkla izveidi, kas attiecībā

uz galvenajām lielpilsētu teritorijām varbūt ir marginālas, tomēr veido būtisku tīklu, kas nodrošina teritoriju elastību un ekonomisko un sociālo dinamiku.

Jānodrošina pilsētu un to grupu līdzdalības efektivitāte dažādu Eiropas programmu sagatavošanā un uzraudzībā valsts līmenī, jo īpaši to programmu, kas saistītas ar jauno finansēšanas periodu, un programmu, kas ir skaidri saistītas ar pilsētu veselību. It īpaši pilsētu stratēģijās.

Būtu jāveic turpmāki pasākumi, lai stiprinātu iedzīvotāju un vietējo dalībnieku lomu ilgtspējīgas pilsētvides politikas un tās stratēģiju izstrādē visos tās īstenošanas posmos. Tas būtu jādara divos līmeņos: pilsētas teritorijas līmenī kopumā un konkrētās teritorijas līmenī, kurā pasākumi tiek īstenoti, lai iesaistītu apkaimes iedzīvotājus un teritorijas pārstāvjus.

Būtu ieteicams definēt skaidru vēlmi sniegt zināšanas par pilsētpolitiku un tās sekām iedzīvotājiem un visai sabiedrībai, nevis tikai šīs jomas ekspertiem.

Sabiedrības līdzdalība, jo īpaši attiecībā uz pašvaldībām, ir būtiska mūsdienu demokrātiskajā pasaulē. Cilvēks pēc definīcijas ir adresāts visiem pasākumiem, kas tiek veikti tā labā. Tādēļ vietējām pašvaldībām būtu jāizsaka savs viedoklis par katru svarīgu lēmumu, jo īpaši attiecībā uz pilsētpolitikas stratēģijām, projektu plānošanu, uzraudzību un novērtēšanu, veicot aptaujas un/vai sistemātiskas konsultācijas ar attiecīgu vietējo struktūru starpniecību.

03. *Integrēta ilgtspējīga pilsētu attīstība pakāpeniski jāorientē uz funkcionālām pilsētu teritorijām un policentriskām pilsētu sistēmām*

Šīm "jaunajām" pilsētu teritorijām mēdz būt kopīgas problēmas, un tāpēc tām būtu jācenšas izstrādāt un veicināt kopīgas pilsētu attīstības stratēģijas, ciktāl vietējā ilgtspējīga attīstība būs atkarīga no spējas plānot kopīgas darbības, iesaistot dažādus dalībniekus ar mainīgu un integrētu mērogu.

Mazām apdzīvotām vietām, kurās ir mazāk nekā 20 000 iedzīvotāju un kuras ir lielu lauku teritoriju mezgli, būtu jāļauj izveidot funkcionālu pilsētas teritoriju vai daļu no neviendabīgā daudzcentru centru tīkla, lai tiešā veidā piekļūtu Eiropas pilsētu finansējumam un valsts kohēzijas fonda plāniem pilsētpolitikas jomā.

Nākamajā periodā un programmā būtu jāattīsta funkcionālo pilsētu teritoriju koncepcija, īpašu uzmanību pievēršot lielpilsētu kopumiem, mazāku centru policentrismam un *lauku pilsētu* pārejas telpām.

Lielāka uzmanība būtu jāpievērš pilsētas un apkārtējo lauku teritoriju attiecībām. Nosakot ilgtspējīgas pilsētu attīstības politiku, būtu jāņem vērā lauku un pilsētu attiecības. Pilsētu ekspansijas rezultātā ir izveidojušās teritorijas, kurās pilsētas un lauku apvidi ir sajaukti. Sociālās un funkcionālās atšķirības starp dzīvi pilsētās un laukos kļūst arvien grūtāk nošķiramas, tāpēc nav viegli novilkt skaidru robežu starp pilsētām un laukiem. Pilsētu un lauku teritorijām jāsadarbjas, lai veicinātu līdzsvarotu teritoriālo attīstību.

Visos līmeņos jāizstrādā normatīvi, organizatoriski un finanšu mehānismi, kas ir priekšnoteikums jaunu funkcionālo zonu iekļaušanai un attīstībai ar tiešu pilsētu un pašvaldību līdzdalību.

04. Veicināt dalībvalstu lielāku iesaistīšanos politiskajā un finansiālajā decentralizācijā, nododot to vietējai pārvaldei.

Lai rastu izeju no pašreizējās krīzes, nepieciešamas visaptverošas atbildes un ātra lēmumu pieņemšana. Eiropas iestādes ir spējušas reaģēt ar vēl nebijušu vērienu un lielu veiklību lēmumu pieņemšanā. Tagad ir nepieciešams noteikt virzienu izejai no krīzes.

Mazās, vidējās un perifērās pilsētas ir apņēmušās sniegt ieguldījumu, kas atbilst Eiropadomes lēmumu kvalitātei un līmenim saskaņā ar Nākamās paaudzes ES un daudzgadu finanšu shēmu (*Next Generation EU and the Multiannual Financial Framework*), neaprobežojoties ar to, lai pieprasītu vairāk līdzekļu savām teritorijām. Tām ir spēja un lēģitimitāte pieprasīt, lai tās iejauktos un autonomi paustu savu viedokli, izvēloties iespējas, koncentrējoties uz nepieciešamību noteikt jaunu valsts politiku no teritoriju kā funkcionāla veseluma perspektīvas.

Pašvaldības ir sistemātiski aicinātas uzņemties jaunus pienākumus un reaģēt uz iedzīvotāju vēlmēm, nedrošību un cerībām, kas sniedzas tālu ārpus to ierastajām darbības jomām. Šī jaunā, paplašinātā prasību sistēma ir izveidojusies pateicoties tam, ka iedzīvotāji tām ir spējuši uzticēties.

Populisma vilnis ir pavadījis pieaugošo epidēmiju uzliesmojumu, jo īpaši tāpēc, ka populisms vairojas no iedzīvotāju nedrošības un pieaugošās nevienlīdzības. Papildus notiekošajai krīzei mums ir jācīnās pret nedrošību un nevienlīdzību. Mazās un vidēji lielās pilsētas un to pilsētu pašvaldības ir īpaši piemērotas šim uzdevumam, jo tās atrodas tuvu, to reakcijas aptvere ir plaša un jo īpaši tāpēc, ka tās ir guvušas iedzīvotāju uzticību.

Līdz ar to mazajām, vidējām un perifērajām pilsētām var būt nepieciešama sadarbība starp pilsētām, starp dažādiem sabiedrības, valsts, reģionālās un vietējās administrācijas līmeņiem un tās var atbalstīt sadarbību ar uzņēmumiem. Lai izklūtu no krīzes efektīvi, jaunu valsts politiku var noteikt tikai uz šāda daudzlīmeņu sadarbības un pārvaldības pamata.

Tāpēc mazām, vidējām un perifērām pilsētām jau no paša sākuma aktīvi jāpiedalās valsts politikas pasākumu un to īstenošanas finanšu instrumentu izstrādē, lai reaģētu uz pašreizējās krīzes sekām.

Nākamās programmas var ievērojami palīdzēt pilsētām nodrošināt nepieciešamās iespējas. Acīmredzot ir nepieciešamas vispārējas izmaiņas politikā un attiecībās ar vietējo pārvaldi, piešķirot tai atbilstošas pilnvaras un budžetu un pieprasot mazāku uzraudzību no centrālajām valdības aģentūrām, kas pašreizējā programmā realizē pārāk tiešu kontroli pār vietējām vienībām.

Tādēļ būtu jāpadziļina apņemšanās īstenot daudzlīmeņu pārvaldību gan vertikālā, gan horizontālā, gan Eiropas un valsts līmenī, lai precizētu pilsētpolitikā iesaistīto dažādo pārvaldes līmeņu lomu un kompetenci.

05. Piešķirt lielāku nozīmi stratēģiskajai plānošanai, sagatavojot programmas instrumentus pilsētpolitikas īstenošanai un valsts ieguldījumiem kopumā

Reaģējot uz ārkārtas sociālo situāciju un ekonomikas krīzi, ir jārod inovatīvi risinājumi, jo parastie instrumenti, kas paredzēti darba vietu saglabāšanai, visticamāk, nebūs pietiekami efektīvi.

Cilvēki, ģimenes un uzņēmumi ir spiesti iekļaut un nodrošināt mobilitāti, izmantojot tehnoloģijas. Tagad tā ir neaizstājama dzīves daļa, lai varētu turpināt darbu no mājām, uzturēt komercattiecības, piekļūt sabiedriskajiem un privātajiem pakalpojumiem un pat uzturēt sociālās attiecības.

Digitalizācija bija jau ierakstīta pilsētas darba kārtībā; ierobežojumi tikai paātrināja šo procesu. Tikai dažu mēnešu laikā attālinātais darbs ir uzņēmis neiedomājamus apgriezienus. Šīs izmaiņas paver jaunus skatījumus uz zinātnes atziņām balstītā ekonomikā, kas ir izteikti terciāra un digitalizēta. Tas īpaši attiecas uz attāļajām teritorijām.

Digitālais tehnoloģijas, jo īpaši mākslīgais intelekts, pārveido pasauli ar vēl nepieredzētu ātrumu. Šīs tehnoloģijas ir mainījušas mūsu saziņas, dzīves un darba veidus. Tās ir mainījušas mūsu sabiedrības un mūsu ekonomiku.

Būtu skaidri jānorāda, cik svarīga ir integrēta stratēģiskā plānošana ilgtspējīgas pilsētu attīstības politikas jomā un cik svarīgi ir izstrādāt pilsētvides attīstības programmas visos administrācijas un valdības līmeņos vai līdzīgus dokumentus, ja tas nav iespējams.

Jaunās pilsētu attīstības programmas un vietējās darba kārtības būtu jāaskaņo ar ANO programmu 2030 un tās ilgtspējīgas attīstības mērķiem, jo īpaši 11. mērķi, kā arī ar COP21, Eiropas Zaļā darījuma stratēģiju un Parīzes paktu, Eiropas sociālo tiesību pīlāru, Pilsētu mēru paktu par klimatu un enerģētiku vai ilgtspējīgu pilsētu ietvardokumentu, kā arī citiem starptautiskiem atsauces dokumentiem.

Ir jācenšas stratēģijas vairāk orientēt uz pilsētām, nevis uz kopīgu pārvaldi. Tām vajadzētu būt kopējas un līdzdalības pieejas daļējai vai pilnīgai izpaušmei, nevis konjunktūras darbību kopumam saskaņā ar centrālās pārvaldības pienākumu. Stratēģijai vajadzētu būt nedaudz plašākai, aptverot pašvaldības administrāciju un atšķiroties no finansējamiem projektiem.

06. *Veicināt pilsētu un vienību teritoriālo un tematisko apvienošanu, lai kopīgi izstrādātu ilgtspējīgas pilsētu attīstības politiku, izmantojot integrētas teritoriālās stratēģijas.*

Attiecībām starp centrālo un vietējo pārvaldi un starp pilsētām jābalstās uz sadarbības garu un procedūru, nosakot patiesu līdzatbildību starp pārvaldēm, cieņu pret vietējo pārvaldi, pilsētas domei nekļūstot par vietu konfrontācijai starp pārvaldēm. Pilsētu un nozaru politika attiecībā uz pilsētām vienmēr jāaskaņo ar vietējo pārvaldi.

Nozaru stratēģijas būtu ieteicams integrēt pilsētu politikā, kas nav tikai pilsētu politika, ja pilsētām ir nozīmīga loma to sasniegšanā un īstenošanā. Tādi aspekti kā atkritumi, enerģētika, transports u.c. būtu jāiekļauj nozaru politikā, kas skaidrāk jāintegrē pilsētu politikā.

07. *Pilsētu funkcionālās zonas ilgtspējīgai pilsētu attīstībai var un tām vajadzētu pārsniegt administratīvās robežas, veidojot dažādas pilsētu funkcijas, policentriskas teritoriālās sistēmas un ciešākas teritoriālās savstarpējās attiecības.*

Būtu jācenšas labāk definēt pilsētu teritoriju un pilsētu pašvaldību jēdzienus, lai varētu īstenot plašākas un elastīgākas intervences. Jāpanāk progress elastīgākas un iekļaujošākas "pilsētas teritorijas" koncepcijas izstrādē.

Pilsētas teritorijas jēdziens jāpapildina ar policentrisku pilsētu tīklu jēdzienu. Virzība uz lielāku policentrismu valsts un Eiropas līmenī var veicināt sadarbības stratēģijas un starppilsētu tīklu stratēģijas taisnīgākai reģionālajai attīstībai.

Veicināt pilsētu iestāžu institucionālo mijiedarbību, dalīties ar jaunām idejām par pilsētu attīstību, jauniem pilsētu modeļiem, apkaimju atjaunošanu, labu praksi, mācīšanos, organizatorisko kultūru, problēmu risināšanu utt. Šo funkciju var atvieglot prakses kopienas un tīkli, kas veicina apmaiņu starp pilsētvides dalībniekiem, piemēram, pašreizējais Pilsētu attīstības tīkls.

08. *Dot iespēju palielināt decentralizēto iestāžu veikspēju un vienkāršot ERAF pārvaldību, kā arī nodrošināt, ka tiek palielināti pilsētpolitikai piešķirtie ERAF līdzekļi*

Lai paātrinātu 2021.–27. gada plānošanas perioda īstenošanu, būtu vēlams, lai 2021.–27. gada plānošanas perioda īstenošanai būtu izveidots pārvaldības režīms, attiecības starp pārvaldes iestādēm, kā arī nepieciešamie IT rīki, kas ļautu efektīvi izmantot laiku un garantētu dažādu pārvaldes iestāžu zināšanu pielietošanu un dialogu. Šie rīki ir jāizstrādā iepriekš un jāpiemēro visā programmas dzīves cikla laikā.

Būtu jāturpina darbs pie pārvaldības vienkāršošanas, kas ļautu panākt lielāku izpildes ātrumu un lielāku pārvaldības struktūru brīvību attiecībā uz starpniekinstitūcijām. Pašreizējais plānošanas periods ir ārkārtīgi birokrātisks. Daudz laika un pūļu tiek tērēts birokrātijai un iekšējai apstrādei, kas ir viens no pašreizējās programmas zemā īstenošanas līmeņa iemesliem.

Jāveicina un jāpalielina tiešais Eiropas/valsts finansējums pilsētām, piešķirot to vietējām pašvaldībām un atbildību par tām teritorijām, kurām ir izteikts pilsētu raksturs vai kuras ir saistītas ar Eiropas "zaļo kursu".

Daudz gadu finanšu shēmai 2021–27, strukturālo reformu programmai un ES atveseļošanas plānam būtu jānodrošina, ka tiek palielināti pilsētpolitikai piešķirtie līdzekļi.

Šo fondu lomas stiprināšana, ES un dalībvalstu pilnvaru piešķiršana vietējām pašvaldībām un to darba atzīšana iedzīvotāju uzņemšanā būs Eiropas sociālekonomiskās atveseļošanās atslēga, kas skaidri jānorāda un jāņem vērā turpmākajās pilsētu attīstības programmās. Sākotnēji Komisija ierosināja pilsētu teritorijām piešķirt vismaz 6% no ERAF, bet pēc tam Parlaments, Padome un Komisija vienojās, ka šim skaitlim jābūt vismaz 8%. Kāpēc neiet tālāk, kā tas jau ir paredzēts vairāku dalībvalstu projektos 2014.–2020. gadam?

09. *Aprites ekonomika būtu jāiekļauj Eiropas pilsētvides politikā attiecībā uz mazām, vidēji lielām un perifērām pilsētām.*

Vietējās un reģionālās pašvaldības (VRP) ir galvenie dalībnieki aprites darbību attīstībā uz vietas, uzsverot, ka daudzas Eiropas VRP ir bijušas pionieri pārejā uz aprites ekonomiku (AE).

Vietējās un reģionālās pašvaldības ir izmantojušas plašu pieeju klāstu AE attīstībai, un, īstenojot šīs pieejas, tās ir saskārušās ar vairākām kopīgām problēmām, kas jo īpaši saistītas ar vajadzību veidot zināšanas un tehniskās spējas, kā arī ar vajadzību piekļūt finanšu resursiem.

Eiropas Reģionu komiteja ir ieteikusi šādus iespējamus pasākumus, lai veicinātu AE iekļaušanu Eiropas pilsētvides politikā attiecībā uz mazām, vidēji lielām un perifērām pilsētām²:

1. Integrēti AE mērķu mērījumi un atkritumu rašanās novēršanas sasaiste ar klimata pārmaiņām.

Pastāv iespēja decentralizēto iestāžu ilgtspējīgas resursu pārvaldības mērķus sasaistīt ar pielāgošanās klimata pārmaiņām un to seku mazināšanas plāniem. AE ir milzīgs potenciāls atvieglot produktu ietekmi, samazinot atkritumu rašanos, pagarinot produktu kalpošanas laiku un noslēdzot materiālu aprites ciklus. Eiropas pilsētām un reģioniem ir iespējams veicināt ES oglekļa dioksīda emisijas samazināšanu vairākās galvenajās nozarēs, ieviešot vērienīgus, bet īstenojamus pasākumus.

2. Starpdienestu sadarbība un integrēta pieeja. AE vietējo stratēģiju transversālajam raksturam jābalstās uz vairāku politikas departamentu iesaisti. Tāpēc ir vajadzīga iekļaujoša iekšējā pārvaldība un starpdienestu sadarbība, lai ap sarunu galdu pulcinātu attiecīgos valsts pārvaldes dienestus vietējā vai reģionālā līmenī, jo īpaši tos, kas atbild par vidi un atkritumiem, ekonomisko attīstību, pilsētplānošanu, izglītību un nodarbinātību, pētniecību un inovācijām.
3. Spēcīgāka saikne ar viedās specializācijas stratēģijām. Viedo specializāciju raksturo stratēģisku intervences jomu noteikšana, pamatojoties gan uz ekonomikas stipro pušu un potenciāla analīzi, gan uz ieinteresēto personu iesaisti. Izmantojot šo partnerību un augšupejošu pieeju, viedās specializācijas stratēģijas (VSS) apvieno vietējās iestādes, akadēmiskās aprindas, uzņēmējdarbības jomas un pilsonisko sabiedrību, kas strādā pie ES fondu atbalstītu ilgtermiņa izaugsmes stratēģiju izstrādes un īstenošanas.
4. Ciešāka saikne ar ES struktūrfondi un investīciju fondiem. Kohēzijas politika, kā arī VSS piedāvā politisko sistēmu integrētai reģionālajai attīstībai, koncentrējoties uz katra reģiona īpašajām priekšrocībām, lai nodrošinātu AE. Ierosinātās idejas, ko iekļaut tiesiskajā regulējumā pēc 2020. gada: ekodizaina veicināšana, ieguldīt pētniecībā un inovācijās, kā arī spēju veidošanā aprites produktu/pakalpojumu jomā; koplietošanas modeļi un patēriņa modeļu maiņa, sadarbības ekonomika, kā arī aprites uzņēmējdarbības modeļi; integrētu teritoriālo stratēģiju izstrādes veicināšana, kurās ņemta vērā visu decentralizēto iestāžu darbību aprites ekonomikas dimensija ilgtspējīgas resursu pārvaldības jomā. Risinājumi nav tālu jāmeklē. Daudzas no šīm koncepcijām jau ir īstentotas decentralizētās iestādēs visā Eiropā.
5. Pastiprinātas īsās un vietējās vērtības ķēdes. AE un ilgtspējīgas attīstības mērķu (IAM) lokalizācija arvien vairāk tiks integrēta pilsētu attīstības stratēģijās un politikā, lai saglabātu pilsētu noturību, līdzsvarojot produktivitāti, sociālo iekļaušanu un vidi.

10. Tāpat kā pandēmijas laikā, pilsētām būtu jāuzņemas izšķiroša loma sociālekonomiskajā atjaunošanā pēc Covid

Šī krīze sākās kā sabiedrības veselības krīze, taču bailes ir izraisījušas vērtību, dzīvesveida un sociālo paradumu krīzi, kas ir radījusi dziļu sociālo krīzi ar milzīgām sekām un rada to, kas jau tiek uzskatīta par pašreizējo paaudžu lielo ekonomisko krīzi.

Sociālā un ekonomiskā nevienlīdzība ir iezīmējusies arvien uzskatāmāk. Šī pandēmija ir izteikti nevienmērīga attiecībā uz sociālajām un ekonomiskajām sekām.

² "Vietējā un reģionālā dimensija jaunajā aprites ekonomikas rīcības plānā", RK Vides, klimata pārmaiņu un enerģētikas komisija.

Adrese: <https://cor.europa.eu/en/engage/studies/Documents/Local%20and%20regional%20dimension%20of%20the%20CEAP.pdf>

Šobrīd ir vairāk izplatījusies uztvere par sabiedrības novecošanās demogrāfisko problēmu un sociālo struktūru nepietiekamību un trauslumu attiecībā uz vecāka gadagājuma cilvēku atbalstīšanu.

Mazās, vidēji lielās un perifērās pilsētas ir sistemātiski aicinātas uzņemties jaunus pienākumus un reaģēt uz iedzīvotāju vēlmēm, nedrošību un cerībām, kas sniedzas tālu ārpus to ierastajām darbības jomām. Šī jaunā, paplašinātā prasību sistēma ir izveidojusies pateicoties tam, ka iedzīvotāji tām ir spējuši uzticēties.

Tāpēc decentralizētajām iestādēm jau no paša sākuma aktīvi jāpiedalās, nosakot valsts politiku un finanšu instrumentus tās īstenošanai, lai reaģētu uz pašreizējās krīzes sekām (kā skaidri norādīts nesenajā ANO HABITAT ziņojumā: *"Pilsētas un pandēmijas: Ceļā uz taisnīgāku, zaļāku un veselīgāku nākotni"*).
